

IŞİD • TERÖRÜN • JEOPOLİTİK YÖNETİMİ

IŞİD'in en önemli özelliği, şiddete dayanan jeopolitik bir söyleme ve bunu icra edecek operasyonel bir güce sahip olmasıdır. Dine referansla teorileştirilmiş ve topyekûn savaş şeklinde kurgulanmış üst anlatı, özellikle şiddetin üretimi ve yönetimi açısından IŞİD'in stratejik vizyonunun ayrılmaz bir parçasını oluşturur.

Murat YEŞİLTAŞ

IŞİD, kurulduğu tarihten bugüne yerel, bölgesel ve küresel ölçekte mutasyona uğrayan, yarı-devlet benzeri bir terör örgütü olarak tanımlanabilir. Diğerleriyle karşılaştırıldığında, standart bir terör örgütünün tefrik edici özelliklerine sahip olmakla birlikte onlardan büyük ölçüde ayrılan, kendisine has özellikleri söz konusudur. Irak işgali sonrasında ortaya çıkış koşulları ve Suriye iç savaşına dâhil olmasıyla yeni bir çehreye kavuşmasından sonra şekillendirdiği politik söylemi ve savaş stratejisi, IŞİD'i sadece Ortadoğu'daki ülkeler için değil küresel ölçekte de uluslararası toplumun öncelikli güvenlik riski haline dönüştürdü. Daha da önemlisi, sistematik bir stratejinin ürünü olarak yarı-devlet yapısı, Halifeliğin ilanı ve belirli bir toprak parçasını kontrol etmeyi hedefleyen yayılmacı ve saldırgan politikası, IŞİD'i diğer terör örgütlerinden büyük ölçüde ayırtırmakta ve ortaya çıkardığı güvenlik riskleriyle baş etmeyi zorlaştırmaktadır. IŞİD, benimsemiş olduğu savaş, saldırı ve terör stratejilerinin içerdiği muğlaklıklara rağmen, son yıllardaki tercih

ettiği hedefler ile bu hedeflere yönelik kullandığı sürekli değişim gösteren ve esnek olan taktikleri ile birlikte değerlendirildiğinde, yerel ölçekten bölgesel ve küresel ölçeğe birbiriyle entegre, eşzamanlı ve kademeli bir savaş ve şiddet doktrini ile hareket etmektedir.

IŞİD her ne kadar Irak'ta yerel ölçekli bir örgüt olarak kurulsun da genel olarak Arap Devrimleri'nin karmaşık seyri ile Suriye İç Savaşı'nın oluşturduğu jeopolitik kargaşa ve bölgesel istikrarsızlık nedeni ile geniş bir coğrafyayı kontrol edebildiği gibi, kendisine irili-ufaklı birçok şiddet yanlısı terör örgütünün biat etmesini sağlayarak genişleme imkânı buldu. Örgütün coğrafi genişlemesinin arkasında sadece 'Halifeliğin' güçlü mesajı yer almamaktadır; aynı zamanda Irak ve Suriye başta olmak üzere Kuzey Afrika'da yer alan kırılğan devlet yapıları, örgütün, 'taşıyıcı anne' rolünü bu ülkelerde de oynamasına imkân tanımaktadır. IŞİD'in stratejik vizyonu ile bu vizyonun ayrılmaz bir parçası olarak iş gören terörün jeopolitik yönetimine dair benimsemiş olduğu yöntemler, bu

yayılmayı anlamak için bir çerçeve oluşturabilir.

Stratejik ve Jeopolitik Vizyon

IŞİD'in en önemli özelliği, şiddete dayanan jeopolitik bir söyleme ve bunu icra edecek operasyonel bir güce sahip olmasıdır. Dine referansla teorileştirilmiş ve topyekûn savaş şeklinde kurgulanmış üst anlatı, özellikle şiddetin üretimi ve yönetimi açısından IŞİD'in stratejik vizyonunun ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Geniş bir coğrafi bölgeyi hedefine almış jeopolitik bir yayılma anlayışı ise örgütün ana stratejisini oluşturur. Böylesi bir stratejiyi, taktiksel düzeyde eşlik eden şiddet ve saldırı pratiklerini, savaş ilanı ile hayata geçirmeye çalışan örgüt, düzensiz bir askeri savaş doktrine sahiptir. Söz konusu üç düzeyli stratejik vizyon, örgütün hayatta kalma stratejisine ve terör eylemlerinin bütün içeriğine nüfuz etmiştir.

IŞİD'in politik vizyonunu şekillendiren şey, büyük ölçüde 'dinsel anlatıyı' merkeze alan 'mesihçi' söylemidir. Devlet ve egemenlik anlayışını soyut ve kurumsal olarak

yeniden tanımlaması, uluslararası siyaseti daha geniş ölçekli dini bir söyleme eklemeyerek yeniden okuması ve bölgesel düzene yönelik sahip olduğu düşman kurgusu birlikte ele alındığında, IŞİD'in stratejik vizyonu ile savaş stratejisi büyük ölçüde anlaşılır. Özellikle 'Halifelik ilanı' ve siyasi olarak kurgulanışı, IŞİD'in stratejik vizyonunun operasyonel hale getirilmesi ile fiziksel genişlemesi arasındaki bağın teolojik temelini teşkil etmektedir. Halifelik, hem Ortadoğu ölçeğindeki ulus-devlet politik birimi etrafında inşa edilmiş egemenlik hiyerarşisini tersyüz etme işine yaramaktadır hem de var olan ulus-devlet sınırlarını radikal bir değişime zorlamaktadır. IŞİD'in sıklıkla *Sykes-Picot* siyasi düzenine yönelik saldırısı ile seküler ulus-devlet birimi etrafında şekillenmiş mevcut siyasi egemenlik anlayışına meydan okumasının temelinde, böylesi bir teo-politik anlatı yatar. Halifelik ve sözde cihat ekseninde yeni bir dini evrensellik vaadiyle Batı merkezli seküler düzene de meydan okuyan IŞİD, melez bir savaş doktrini ekseninde jeopolitik mücadele alanındaki savaş oyununun kurallarını değiştirme arayışındadır.

IŞİD'in stratejik vizyonunun daha geniş ölçekte operasyonel hale getirilmesi işine yarayan ise, kendine has jeopolitik vizyonudur. Bu vizyon, aynı zamanda IŞİD'in kısa, orta ve eğer hayatta kalmayı başarır, uzun dönemli stratejik hedeflerini oluşturur. Bu anlamda, IŞİD üç coğrafi halkadan oluşan topyekûn bir savaş ve terör stratejisine sahiptir: Irak ve Suriye'den oluşan 'iç coğrafi halka', geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan oluşan

'yakın çevre halkası' ve Avrupa, Amerika ve Asya'dan oluşan 'uzak dış çevre' halkası. Irak ve Suriye'den oluşan 'iç halka', IŞİD'in savunma ve saldırı stratejisi açısından önceliği arasında yer alırken jeopolitik açıdan da *kalpgâhını* (merkezini) oluşturmaktadır. Irak devletinin parçalanması ve görünüşte Esad rejimi ile savaş, iç halkanın ana stratejik hedefleri arasında yer alsa da, IŞİD açısından iç coğrafi halkanın önemi, örgütsel yapıyı ayakta tutmak ve ideolojik düzeyde etno-sekteryan kırılmayı derinleştirerek şiddet pratiklerini sürdürmek ve bu ayrışmayı, yakın çevre halkası kapsamında geniş bir coğrafi alana yaymakta yatmaktadır. Bu nedenle, iç halka ele geçirilmesi zor bir savunma hattı olarak, örgütün jeopolitik savunma kuşağının merkezini oluşturmaktadır. Yakın çevre halkasının ayakta kalmasını sağlayan uzak dış çevre halkası içindeki kaos temelli terör eylemleri, yeni savaşçıların merkeze çekilmesi açısından oldukça önemlidir. Terör saldırıları aynı zamanda, aşırı şiddete dayalı üst anlatının IŞİD'in propagandası için devreye sokulmasını daha da kolaylaştırmaktadır. Örgütün hem organizasyonel/kurumsal hem de sosyolojik olarak hayatta kalması, iç halkanın merkezini oluşturan Irak ve Suriye'de topraklarını kendi kontrolünde tutmasına bağlıdır.

IŞİD'in 'yakın çevre' olarak adlandırdığı ikinci coğrafi halka ise Ortadoğu'nun geri kalanı ile Kuzey Afrika'dan oluşmaktadır. Örgütün bu halka içindeki asıl hedefi, merkez halka üzerindeki baskıyı dağıtmak, merkeze yabancı savaşçı akışını teşvik etmek ve nihayetinde 'İslam Devleti'ne katılacak vilayetler

Halifelik ve sözde cihat ekseninde yeni bir dini evrensellik vaadiyle Batı merkezli seküler düzene de meydan okuyan IŞİD, melez bir savaş doktrini ekseninde jeopolitik mücadele alanındaki savaş oyununun kurallarını değiştirme arayışındadır.

aracılığıyla, jeopolitik yayılma alanını tahkim etmektir. Özellikle Suriye İç Savaşı'nın neden olduğu siyasi, askeri ve insani krizlerin yakın coğrafyaya doğru taşma etkisini de bir fırsat olarak kullanan örgüt, bu coğrafi halka üzerinde var olan aşırı gruplar aracılığıyla alan kontrolünü genişleterek, 'İslam Devleti'nin sınırlarını genişletmeye çalışmaktadır. Burada amaç, hem söz konusu halka içinde yer alan kırılğan ülkeler üzerinde yeni bir güç temerküzü ve etki sağlayarak o ülkelerdeki fay hatlarını derinleştirmek hem de ideolojik düzeyde propaganda için zemin oluşturabilme imkânına kavuşabilmektir. Ayrıca IŞİD'in yakın çevre içindeki eylemleri ve diğer yerel örgütler aracılığıyla toprak kazanımları, merkez coğrafyanın savunulmasında esneklik kazanmasını sağlamaktadır. Böylece, örgütün orta ve uzun vadede yayılma hedefi için uygun bir şiddet ve çatışma ortamı ortaya çıkmaktadır. 2014 ve 2015 yıllarında, IŞİD yakın çevre içindeki Mısır, Libya, Suudi Arabistan,

Kırgızistan, Yemen, Nijerya, Afganistan-Pakistan ve Özbekistan'dan oluşan ülkeler grubu içinde, aşırıci grupları kendine bağlamayı başarmıştır. Böylesi bir yayılma, örgüte yönelik askeri stratejinin bütüncül bir karakter kazanmasını engellediği gibi, örgütün yenilmesini de zorlaştırmaktadır.

IŞİD'in 'uzak çevre' olarak adlandırıldığı üçüncü coğrafi halka ise, İslam coğrafyasının dışında kalan dünyadır. Burada bir tür 'küresel düşman' tanımlaması etrafında şekillenmiş ve İslam Devleti sınırları dışında kalan bütün ülkelerin hedef tahtasına oturtulduğu söylemsel ve eylemsel bir strateji devrededir. Özellikle, kıta Avrupası coğrafyasının hedef alındığı son yıllardaki saldırılara bakıldığında, örgütün yakın çevrede sahip olduğu saldırı motivasyonunun bir benzerini, terör saldırıları aracılığıyla uzak çevrede de devreye sokmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Özellikle Müslüman nüfusun daha fazla yaşadığı kıta Avrupası ülkeleri başta olmak üzere, fırsat bulduğu diğer ülkelerde de saldırılarda bulunan örgütün temel amacı, saldırılar sonrası Müslümanlara yönelik tepkinin artacağı öngörüsüyle, onların sözde Halifelik topraklarına doğru 'hicret' etmelerini sağlamaktır.

Bir bütün olarak bakıldığında, IŞİD'in saldırı kampanyasının hedefinde bulunan üç coğrafi halkanın karakterlerinde önemli farklılıklar olsa da saldırıların örgütün hedefleri açısından stratejik olarak birbirini desteklemek için planlandığı söylenebilir. Bu strateji, bir bütün olarak, 'iç halkada savun ve yayıl', yakın çevre halkasında 'emirlikler kur ve kaos yarat' ve uzak çevre halkasında ise 'saldır ve kutuplaştır' şeklinde formüle edilmektedir.

Hibrid Askeri Strateji

IŞİD'in stratejik vizyonunu şekillendiren üçüncü boyut ise uyguladığı askeri stratejidir. Diğer terör örgütleriyle karşılaştırıldığında, belirli bir toprak parçası üzerinde kontrol sağlaması, 'Halifelik' ilanı ile devlet benzeri kurumsal bir mimari eşliğinde iç düzen tesis etme kapasitesine ve istediği zaman mobilize edebileceği ordu benzeri düzenli askeri bir yapıya sahip olması nedeniyle, IŞİD'in askeri stratejinin hibrid (melez) bir yapısı vardır. Hibrid savaş, temel olarak konvansiyonel ile konvansiyonel olmayan (düzensiz) savaş tekniklerini bir arada kullanan bir savaş türü olarak tanımlanabilir. Hibrid savaşın temel özellikleri şunlardır: düzenli

ordulardan ve yarı otonom hareket eden hücrelerden oluşan karma askeri bir yapılanma; esnek ve her şarta uyum sağlayabilen pragmatik strateji; aşırıci şiddet kullanma temayülü oldukça yüksek sansasyonel terör eylemleri; sosyal medyayı aktif ve saldırgan bir şekilde kullanan propaganda ağı ve bilgi savaşı tekniklerinin devreye sokulduğu bir iletişim stratejisi; finansal kaynak sağlamak için bütün illegal yolları kullanan yasa dışı bir suç ağı ve son olarak, savaş hukukunun temel prensiplerini göz ardı eden bir tür anarşik uluslararası hukuk yorumu. Bir bütün olarak bakıldığında ise, hibrid savaş terörizm, gerilla savaşı ve konvansiyonel savaş anlayışı ve tekniklerinden oluşan ve mümkün olduğunda bütün bunları bir arada kullanarak eş zamanlı şekilde belirli bir hedefe yöneltebilen ve son olarak, krizin yaşandığı coğrafi alanın çevresiyle hızlı bir şekilde kaynaşabilen/birleşebilen (füzyon özelliği) bir çatışma şekli olarak ele alınmaktadır.

IŞİD'in, yukarıda bahsedilen hibrid savaşın tefrik edici özelliklerinin hepsini kullanabildiğini söylemek mümkündür. Söz konusu savaş ve saldırı tekniklerinin hepsi birden iç coğrafi halkada devreye sokulurken, yakın çevrenin bazı ülkelerinde hibrid savaşın bazı unsurları (özellikle terör saldırıları), uzak çevre halkasında ise büyük oranda terör saldırılarına başvurduğu görülmektedir. Bir bütün olarak ele alındığında, IŞİD'in Ortadoğu siyasetinde hayatta kalıp kalamayacağı veya gerçek bir devlete dönüşüp dönüşmeyeceği, siklet merkezinin dağıtılıp dağıtılmayacağına bağlıdır. ○

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi

